

ВИДАВНИЦТВО БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ НАРОДА
для науки і розривки.

Випуск 77.

ТОМ VII.

Випуск 77.

БАЙКИ і КАЗКИ

ПЕРЕМИШЛЬ 1931.

Н клядом краевого закладу католицьких видавництв
ЕДВАРДА УНСІНГА.
З печатні Івана Лазора в Перемишлі.

W OBYWOCZYSTWO LWOWSKI
STARY DWÓ & PRZYMIK U

ВИДАВНИЦТВО БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ НАРОДА

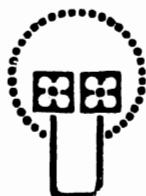
для науки і розвивки. 931 1931

Випуск 77.

ТОМ VII.

Випуск 77.

БАЙКИ і КАЗКИ

ПЕРЕМИШЛЬ 1931.

Накладом краевого закладу католицьких видавництв

ЕДВАРДА УНСІНГА.

З печатні Івана Лазора в Перемишлі.

Повернув.

Був холодний осінній, листопадовий вечір. — Тьма лягла на землі, бо небо покрили чорні хмари, що ані сліду зір та місяця. Лиш вітер гуляє серед темряви, немов розбивник, потемку, несподівано скоплює в кріпкі рамена кущі, шарпає гілки, обдирає з листя, нагинає пні, задирає стріхи. Під угли хат підсаджує широкі барки, немов зубами хватає за вікна, за двері торгає, шарпає... Скаржуться плачуть та заводять термошені дерева, стогнуть із зусилля банти та бальки. А зимний, переймаючий, осінній вихор розбивається по світі...

Вузкою стежкою яка вела під горбок, на якому дрібними шибками світило село, ішов самітний мандрівник. Був видно змучений, бо ішов поволи та тяжко. Ноги раз враз ковзають по слизькій стежці то в зад то в бік, на нерівній, повній вибоїв дорозі повно калюж та рідкого болота, що неможливо усі виминути. А тут вітер шарпає нищить одіж, відштовхує насильно в бік, бє в лице, запирає задихані груди! Ох тяжко. — А тут до видного на узгір'ю села ще з три вільометри.

Дещо блеще певно — блимає з вікна ясне світлице. Спостеріг його змучений подорожний і зрадів. Добуває нових

сил і помагає собі кийом, як може. Прецінь не відмовлять добрі люди тепла та відпочинку. Коби лиш добитися! А тут ще дрібний, зимний, переймаючий, острій дощ починає бити в лице, а темрява згущується що зовсім не видно під ногами дороги.

А в хаті у Мартиних є затишно, видно та тепло. Мартиниха пхає до печі суху бульбатинку, яка горить з тріскотом, готує теплу вечерю, а її пишна донька прегарна дівчина, шиє похилена біля стола, прикритого білою скатертю, близько нафтової лампи. Білі пальці швиденько вбивають та хватають іглу, тягнуть нитку, знова вбивають іглу в біле пологно, переволікають її та тягнуть... Чуйними очима береже свою працю, а за вікнами шиє, плаче-заводить вітер та дзвонять в шиби краплини дощу.

Великий чорний кіт скочив з печі на середину хати, протягнувся, немовби бажав змирити, скільки підріє за той час коли спав — і усівши почав котячим звичаєм облизувати одну по другій лапки і мити ними докладно цілий ніс, вуси та підборідок.

— Погляньте мамо, як кіт вмивається, певно буде гість.

— Дійсно, правда. — Але хтожби до нас прийшов на таку біду?

— Егеж, а якби так хто в женихи? питала дівчина жартобливим тоном, споглядаючи з під ока на матір.

В женихи? Го, го, щож тобі приснилося? Колиб ти мала зі шість моргів, або з десять тисяч, то знайшовсяби і неоден жених, а так? Щож з того, що подобається людям, що ти роботяща, статочна та гарна, коли тепер глядять всі лишень на гроші.

— Дайте спокій мамо, — а якби так хто трафився до вас? — Прецінь ви вдова.

Сумво задумалася жінка, глядячи на горіюче вугля...

— Вдова я, вдова, ох, Боже! Ані я вдова, ані мужатка! Таку судьбу дав мені Ісус Христос, таку! Ано трудно, нехай діється Його свята воля — треба зносити.

— Колиж бо ви мамо страшно зле зробили, що не пішли за старого Миколу. Микола має чотири морґи свого поля, доживоте.

— Ано може і зле, одначе жалувати не думаю.

— Або і Петро з Городища — молодий ще хлоп, лиш троє дітей, господарка гарна. Каська вдає тепер паню на Петровій загороді.

— Нехай Ісус Христос нічого не відмовляє її, я їй не завидую. Мені і так ліпше.

— Знаєте що мамо, мені здається, що ви оглядаєтесь ще на батька. По ні? Вам певно видається що вони ще колись вернуться.

— Ее, хочби хотів вернути.. Дарма уже не вернеться, преців вже двацять літ, як поїхав, а одинацять як не знаємо про цего нічого... Стіьки часу... полишилася я а він хто знає, може уже на божому суді... Хочби навіть і вернувся, то і це на ніщо. За молоду не хотів глядіти на мене, вганявся за іншими, а на старість то би? Шкода мріяти..

— Хиба страшно пристійний та перший юняк були цей наш батько, правда? — питала дівчина досить обоятно, хоч була цікава. Бо звідкижби до незнаного батька і до такого, що покинув матір та дитину, звідкижби глибоші живила почування?

— Юняк був, а вжеж... Високий, стрункий, очі мав світі. Ти дещо подібна з лиця до него. Волосся мав чорне, густе, буйне. Як відгортав собі його, споглядали за ним дівки і зовсім збаламутили мені хлопа. Мавби уже з пядесятку... До співу мав легкий голос...

Нагло серед виття вітру, далося чути сильне стукання до дверей. По хвилині недовіряючого надслухування відозвалось опять.

Хтось прийшов — іди по Марто відчини.

— Коли так темно, вітер, боюся — ідїть самі.

Дивіться, дивїть, боїться ідиж, щожто злодій, чи бан-
дит який? Мавби по що приходити до нас — ідиж.

Рад-нерад пішла Марта, отвираючи широко двері від
ясної кімнати.

З надвору крізь ствергі двері впав до нутра зимний
вітер, аж торгнув полум'ям лампи і увійшов чужий, зблоче-
ний та змочений подорожний. В одній руці мав подорожний
кошик, а в другій кий. Був уже старшим мужчиною,
о чім говорили поморщене лице та сиве волосся на бороді.
Уся його досить висока постать була значно похилена. Коли
зняв шапку, побачили жінки що був лисий.

— Слава Ісусу Христу. Добрий вечір!

— Слава на віки, добрий вечір.

— Боже заплати, добра жінко. Буду вас гарно просив,
можеби ви переночували мене. На дворі біда, що пса трудно
прогнати, болото, вітер, темно, дощ.. я перемочений до
краю — переночуйте.

Жінки споглядали хвилину уважно а навіть недовірливо
на гостя. Його сиві очі гляділи прямо перед себе, а лице
хоча о оствих чертах, було приємне та симпатичне. Порозу-
мілися очима і Мартиниха сказала:

Не знаю, чи буде вам вигідно у нас, бо тісно, одна
хатина, ми бідні, але коли захочете, переночуйте, прецінь мі-
сця не вилежите.

— Спасибіг вам! Ох, дайтеж мені тепер огрітися, бо
до нутра костей перейняло мене це осінне зимно.

— Правда, що зимно, огрійтеся, зараз і вечера буде.
А здалека так ідете?

— А від стації кавал дороги, буде близько дві милі,
правда? Іду до Городища, уже хиба недалеко?

— Недалеко, буде однак з пів милі.

— То тут десь буде село Лісничівка, правда?

Очі засяли йому цікавістю, коли спитався.

— Так це село на горі, це Лісничівка, одначе звідси ще великий кусень дороги до села.

Пришелець поставив кий та кошик і грівся до теплої печі. Мартиниха виймила з печі димлячий горщик, вечера була уже зварена. Запах свіжої бульби розійшовся по хаті. Вдова відцідила їх, помастила розтопленою солонинною і подушені почала викладати на миску.

Подорожний кинув оком по хаті.

Була невелика, але порядна та чиста. Побіч печі стояла ошклена шафа на горшки та кухонне знаряддя, при задній стіні широке, високо застелене ліжко та немальована скриня, вимита піском до білого. Під вікнами повними буйних вазонкових цвітів стіл, а за ним лавка з поручем. На стіні кілька святих образів і делікатних витинанок. Через тонку стінку чути було хрупіт та бренькіт ланчуха, певно та стояла корова.

— Марто, дайно маслянку — сказала вдова до доньки — і ложки.

Марта принесла зі шафи три ложки та два тарелі, на які наляла маслянки. Спрятала зі стола шиття і відвинула обрус.

— Ходіть сідайте з нами, скорше розігрієтесь горячою вечерою — просимо — звернулася Мартиниха до гостя, присуваючи до стола лаву.

Подорожний почав вимовлятися, але було видно, що дуже вдоволений зі запросин і що хочеться йому їсти.

— Не відказуйтеся в дорозі різно випадє, ходіть, бо стигне — запрошувала, присуваючи йому таріль з масьянкою а з другого обоє почали їсти. Бульбу брали усі троє з одної миски.

Гість був дуже розмовний. Скоро лиш закрівся та заспокоїв перший голод, почав займаючо розказувати, що йому траплялося в часі подорожі, що знав або чув.

Жінки набирали чимраз більше довіря до незнакомого. А що і Мартиниха була говірливою жінкою — отже розвелася жива балачка. Марта шила мовчки, часто однак підносила від праці очі на пришелця, цікаво йому приглядаючись. Коли вернула від корови, сказала її мати:

— Іди Марто принеси соломи, може підуть спати?

— Чомуж ви так в двійку господарюєте, не маєте нікого більше? питав незнакомий.

— А вжеж не маємо хлопа так самі баби.

— То ви певно вдова, правда? Давно уже?

Тінь сумної, болісної задуми лягла на лице жінки.

— Давно, уже двацять літ ми самі. А я то вдова і не вдова. Лиш пів року жила я з чоловіком. Доки брат не дав мені сплати. А як дістала п'ятьсот корон, то мій хлопа гроші і гайда до Америки.

Подорожний слухав дуже зацікавлений.

— І так полишив вас?

— А так, мав писати, але писав лишень раз на три місяці що дістав роботу і що незадовго пришле мені гроші та білет на переїзд. А потім нічого, ані листа, ані білета ані хлопа. А мені уродилася незадовго дитина. Уплив рік оден, тругий — і нічого! Я журилася, ридала, чи сгринуло його де яке нещастя, чи що? Доперва за якісь чотири роки приїхав тут оден з нашого села, що разом з ним робив і каже: „Жінко, то ви журитеся, а ваш хлопа ні, лишень бавиться з чужими дівками“.

— Потім приїжджали інші і навіть писали про мого Мартина, як уживає, забувши про мене та дитину. Відтак усе притихло. Уже одинацять літ, як не маємо жадної вістки.

Подорожний спустив голову, задуманий та дуже зачудований оповіданням Мартинихи.

— Ох, що я, витеріла, наридалася нещасна! Що треба було наробитися, нагаруватися, наноситися біди та людських наруг! Гей полишив мене хлоп, тай уже. Відперся мене тай рідної дитини. Покинув нас на ласку судьби. Я мусіла винаймати цю хату, виживити дитину, одягнути її тай себе...

— Ісусе, то ви Мартина Химки жінка?

— Я Мартина жінка, а та дівка, то його тай моя донька. А ви звідки знаєте? Знали ви мого хлоуа?

Пильно вдивлювався в поморщене бідою та працею, зіжерге журбою лице Мартинихи, відтак переніс зір на Марту. Одначе вона не була подібна до матері:

— А вжеж знав я Мартина Химку. Таже це я — я з ним разом працював в Америці.

— Так? Що ви кажете? Направду? А деж він обертається? Чи живе ще?

— Живе і здоров хлоп хоча постарівся та збіднів.

— Ох, чи чуєш Марто? Наш батько живе!

Бажала ще щось говорити, одначе голос її заломався і на віях появилися сльози.

— А деж він є, говоріть?

І голос подорожного змінився.

— Казав нераз, що вернеться до вас, до своєї жінки, лиш не знає де ви є, та чи є? Боявся, що ви може вмерли або вийшли за іншого. Що не простите йому.

— Ой простила я йому уже давно, давно, простила. З початку, коли дошкулювала мені біда та людські насмішки — то я проклинала! Завидувала я йому страшно. Нарікала, що не дай Бог. Бо коби вже мене покинув, то я погодилася ще. Але дитину? Шож воно винно? — Однак потім, в тяжкій праці памятав на нас Ісус Христос, що

ми не погбли, вхотили кусник поля і склеїли хатину. А все здавалося мені, що Мартин поверне. Моделась я і перепрошувала Бога за образу та проклони. — А деж він, Мартин, тепер?

Мовчав хвиливу подорожній, похнюпивши голову. Коли підвіс її, скотилися із синіх очей на білу бороду дві сльози.

— Пощож тут говорити так або так; я не пізнав вас і ви мене не пізнали. Я постарівся до непізнання. Розпуста та півяство зіжерли мене. Прецінь то я Мартин Химко.

— Ісусе... ви?

А я, я! Маринко, Мартин — твій чоловік.

Не міг говорити більше.

Через коротку хвилю гляділа йому в очі, залита слізми. Важала вичитати з них правду. — Важала в тому старому обличчю і очах віднайти знане і люблене колись лице мужа.

Мартин узяв її спрацьовану руку і похилився низько.

— Простиж мені тепер, прости... я повернув... уже ніколи...

Марта бліда неначе біле полотно, котре висунулося її з рук, гляділа розширеними зіницями на матір і чужого, перший раз баченого чоловіка, який мав бути її батьком. — Батько! Має уже двацять літ, а доперва перший раз бачить рідного батька. Відчувала безмірну кривду — а заразом любов не знати звідки до того перший раз побаченого батька зроджену. Якась сила вхнула її до того чоловіка. Кинудася йому на шию.

— Татуню, татуню, татуню!

— О дитино ти моя, дитино!

Мартиниха з радости, що отсе відзискала втраченого чоловіка — упала з тихим зойком зімліла на землю.

Переражена Марта скочила по воду, а Мартин підняв зі землі жінку. — Була дивно тяжка і летіла йому через руки.

Страшне перечування, ледовий дряк стівснув його за серце, коли підіймав її із землі. Бризнула Марта матері зимною водою в лице раз і другий. — Одначе вона не давала знаку життя. Лишень грудь піднеслася ще, немов зітхненням полекті і опала.

Нагло почув Мартин, що її долоня, яку держав в своїх руках, починає студеніти та штивніти.

Нещасній Мартинисі з радости, що повернув муж, що донька віднайшла і пізнала батька пукло серце.

По стільки літах — повернув прецінь, повернув!

Ой — повернув...

Розбійник „Рись“.

Навечеріє Різдва Христового. В сальоні пані Хотинецької голосно і весело, бо отсе по тім святім мирі братньої любови усі веселяться та радуються. Прецінь цієї ночі народилося Боже Дитятко, щоби нести світови відкуплення. Так домашні, як і запрошені гості забавляються балачкою, перериваною жартами та щирим сміхом: а діти радіють зіздрковими дарунками та прекрасним деревцем, яке пишалося усіми барвами дуги. Лишень сама гасдиня п. Хотинецька не бере участі у загальній васелости, у службу гостям, або відсувається на бік, віддаючися власним думкам. Її молоде лице носить сліди перебутого давно горя яке і тепер відбивається у великих, сумних очах. Сріблите волосся на висках свідчить про життя повне хрестів, яке вчасно діткнуло цю молоду душу. Які це були журби та горя, які прецінь нікого не щадять в тім

житті?... В тій хвилині прибігла до матері дванадцятьлітна Люба, її донька, кличучи:

Дорога Матінко, ходи блище і послухай, що розказує Омелько від пана Гнатковського.

Довкруги прибувшого хлопця зібралися усі, слухаючи перериваного оповідання, з якого довідалися про новий напад славного Розбійника Рись. Рись, ватажок нечисленної банди допускався в околиці численних рабунків. закритий перед очима влади в непроходимій литовській пущі. І отже знова довідалися про новий напад на двір сусіда, якому одначе не могли прийти з помочю. Во і шукай тут вітру в полі. Довкруги ліси тай ліси, сумно шумлячі, повні недосліджених тайн, а в них певно вже захований розбійник Рись.

Було пізно по півночі, коли гості почали розіжджатися домів. Брат п. Хотинецької забрав Любу зі собою на свята.

Серед холодної зимової ночі опустили пороги гостинного двора. Переїхавши спляче село, знайшлися в царстві ліса. Як перед нападом розбійника не дозволив їм подивляти чудового виду ліса. Якжеж гарно він виглядав! Справжній зачарований город, що віяв з нутра дивною тасмничістю, не-люборимим чаром; здавався спати заклятим сном, огорнений білим плащем снігу, покритий криштальним інеєм, миготячим немов застигли перлові сльози в мелянхолійнім срібно-синім світлі місяця. Лиш посвост вітру, згинаючого легко до землі конарі дерев, немов приневолюючи їх до поклону Новонародженому Пану порскання коней та бренькіт дзвінків при саях переривали закляту тишину зимової ночі.

Люба не зважаючи на сильний мороз, який щипав немитосерно, зісунулася на беріг саней і з німим захопленням гляділа на чудовий зимовий краєвид. Нагло коні, перестрашені якимсь шелестом в поблизьких корчах, кинулись в бік

і заіржали трівожно. Миттю вхопили мушкети за револьвери... якись темні постаті вискочили ізза дерев, зближаючися до швидко гонячих саней. Крик „станути“ заглушив револьверовий вистріл даний через вуйка Люби. Розбійники бачучи приготованих до оборони, рішили уступити, одначе не без пімсти. До коней при послідних саях, в яких власне їхала Люба, дали два стріли. Один з коней захромав, спричиняючи задержання санок. Ідучі висіли не знаючи, що слідить їх параблукучих очей: серед замішання якись дві захланні руки вхопили зі санок дві валізи і якийсь чоловік, користаючи з неуваги, пірвав стоячу на боці Любу і втік з нею глибоко в ліс. На крик „ратуйте!“ зірвалися всі і кількох пустилося в погоню. Запізно!... Утікаючі зникли, немов духи, залишаючи зажурених власній судьбі. По даремних пошукуваннях, з болем в серці та присягою пімсти, рушили поворотною дорогою, щоби прошити нещасне серце матері новою стрілою а заробійниками зарядити погоню.

Уже свитало. Спізнене сонце вихилилося ізза овиду і післало на землю своє золоте проміння. На небозвід виплила золото-червона куля, граючися райдужини красками з мягкою постіллю снігу. Один свавільний промінь вдерся через щільну в скелі серед глибокого ліса і зачудований розглядався по пещурій печері. Увагу його звернула передовсім маленька постать лежача на постелі зі шкір. Була це невелика дівчинка, спокійно спляча далеко від родинного дому, в якій легко пізнаємо пірвану Любу. Сама печера мала справжній розбійницький вид. На середині погасле огнище, а побіч нього сухі патики. Під стіною спочивало кілька мужчин в одіжі покритій пишним футром. Довкруги було порозкидане без всякого порядку збраряддя, служаче до різних цілей; не бракло навіть золотих церковних начиня. Даледе стояли мішки, одні повні

харчів, інші повні зрабованих грошей, золота, срібла і інших дороговцінностей. Правдивий Сезам. Золотий промінь оглядав це все, дивуючись, звідки взялося це молоде сотворіння між розбійниками, подібне до ангела. Посуваючись по її обличчю подразнив очі які отверлися поводи а пара синих очей розглянулася неспокійно довкруги. Дперва тепер пригадала собі нещасна Люба, що не лежить в мягкім ліжочку і дорога матінка не будить її поцілуєм:

— Вставай спйожку, ирецінь це Різдво, іди поглянь на ялинку.

Мяттю станула їй в памяти вчерашня їзда, пірвання, утрата свідомости і нинішний ранок. Сльози наплили до очей дванадцятьлітної дівчинки. Істинктовно сягнула рукою на шию; знайшла медальйоник Пречистої Діви, памятку по невіданім батьку. Солодке лице Пречистої додало її відваги, отже помолилася до неї горячо; заразом зірвала медальйоник зі шиї і сховала глибоко до кишені в суконці. Лякалася, що не відобрано їй тих святощів, а знала, що лишень ця Небесна Опікунка зможе вирвати її з лихих рук.

Коли розбійники уробудилися, псчався в печері рух; кождий занявся спрятанням нутра. З помежи них вирізнявся передовсім оден мущина уже посивілий, ще пристійний, о регулярних чертах лица, так різко відбиваючих від тих простацьких облич; здавалося що верховодив ними. Люба усунулась трівожно до кута, приглядаючись їхнім заняттям. Коли свідання було готове, забралися до ідження, а оден з них пробурмотів:

— Но, мала, ходи тут їсти.

Люба не відзивалася, лишень трівожнійше та кріпше призудилася до стіни. Опять відізвався понурій голос, з якого пробивався гнів;

— Щож, мала, маю тебе просити? Підеш, чи ні, от панянка, маю тобі під ніс підставити?

Люба вправді присунулася блище лави, одначе ледви діткнулася їди.

— Чи ти Риську мусів брати таке мале, ліпше було дістати звідки дівки або старухи, яка зробилаби усе, а так лишень завада — звернувся той сам гбурований голос до того, що здавався верховодити.

— Ти не кажи мені, що я маю робити — відповів Рись — я так її виплекав, що обстане за найліпшу дівку.

— Не будеш хіба приневолював її до тяжких робіт — відповів розбійник дещо лагідніше і глянув в сторону вистрашеної Люби — вона до цього не привикла, це панське дятя.

— Так кажеш? — засміявся Рись — дежби я робив тій дитині яку кривду? — не дам гайнувати часу, однак доки тростинка молода, то дасться нагнути. Одначе, що тебе Супе це обходить, це моя річ.

Суп задумався глибоко і нічого не відповів.

Поволи минала зима. З часом привикла Люба до теперішнього спотобу жаття, тим більше, що все мала якесь заняття. Розбійники оказували для неї багато взглядів і не учили її ніякої кривди. Нераз бувало, що розказувала їм якісь байки, які чула в дитинстві, або говорила їм про Бога, одначе це останнє було часто приймає з неохотою. Однак пізніше привикли до цього релігійного викладу і слухали його з дитинячою цікавістю. В таких то хвилинах глибокі зітхання видобувалися з неодних грудей; дико блестячі під густими бровами очі лагідніли... як під впливом соняшних лучів топиться сніг, так топніли їхні зикаменілі серця, коли слова дівчинки вливали в них віру та надію. Прецінь ніхто не говорив так до них; все чули лишень за собою проклони та

нарікання. Не мали вони ані такої любі сестрички, ані матері, які повчилиби їх „що це Бог“, „що це чеснота“.

Прийшла весна; ішла через луки, поля, ліси, несучи зі собою нове життя, під її подихом розхилилися пучки дерев, цвітів, цікаво виглянули на світ золоті проліски, а за ними інші лісові квітки та пільві. Природа будилася з зимового сну. Весна, немов чародійка нереміяла завмерлі дотепер поля, луки, сади в квітисті городи, блистячі тисячними красками.

Люба сидючи цілими днями в печері, не бачучи світа Божого, затужила за природою; прочула, що там за стіною печери розвинулося нове життя, тому користаючи з вільного часу, вийшла з понурого помешкання... Станула зачудована серед глибокого ліса, в горі ледви доглянула кавалок чистого неба, бо корони дерев скривали заздрісно велич неба. Серед галузей літали пташки. З якоюж радістю пожичилаб від них крил, пробилаби гущаву дерев та полетіла до любі матінки; ні... вона стоїть тут безсильна серед тих великанів і мусить вертати там до розбійників. Вррр... здригнулася. Пішла дещо глибше в ліс. Ті самі величаві дерева, лусті корчі і милі квітки серед густого моху. Дещо далше ріс прорідився і Люба знайплася серед невеличкої поляни, перетятої бистрим потічком, випливаючим з чистої немов сльоза кернички. Усе це брєніло щастям, молодістю та розкошею. Люба подожилася на траві і підперши руками голову, гляділа сумно в глибину ліса. Пригадала собі родинний дім і очі зайшли ї слізми; уже не скаржилася на свою долю, погодилася зі жорстокою судьбою. Може вона є післана тут, щоби навернути лихих людей на дорогу праці та обовязку? Прецінь так недавно, відколи тут перебуває, а скільки то змін знайшло се-

ред розбійників; менше чує про рабунки. Раз навіть почула на велике здавування, що оден з них опустивби охочо банду, коби лишень знайшов працю.

Минуло кілька літ. В житті Люби не змінилося ніщо; більшу частину року переводила в лісі, отже зжилася з природою. Не бачила інших лиць крім тих, серед котрих жила. У вільних хвилинах відбігала від печери, клалася на своїй полянці і вдухувалася в голоси природи; уміла на пам'ять історю майже кожного дерева. знала о що сваряться птвички на галузці що промовляла до неї вивірка, крутячи рудою головою. Часто видобувала з бічної кишені медальйоник і вдивляючися у Святе лице Пречистої, молилася до Неї. Образ матері затирався в її умі, родивний дім та брата бачила неначе крізь мраку. Пять літ перебування в пуці увлило за нею.

Було це під кінець осени. Мимо так пізної пори осінь здобулася ще на гарний день; сонце світило блідо, вдираючись до нутра ліса крізь галуззя дерев. Тут не було уже так гарно; дерева стояли нагі, мелянхолійно згинаючи галуззя до землі і приглядалися зівялому листю. А інші простягали їх до гори, жалуючись сонцю, що так немилосервно ограблено їх.

Люба розумувала, лежачи на своїй полянці:

— Певно послідний день можу тут безкарно відпочивати, завтра може це місце буде спати під постіллю снігу.

Як звычайно виймила медальйоник і пораз перший з цікавістю приглядалася наисі; „Дорогій донечці в Дни Імянин батько“. Люба не знала зовсім свого батька; нераз питалася мамі, будучи ще малою:

— Чому я не маю татка а Марійка має?

— Це найвне питання стягало хмару суму на чоло матері; звичайно не відповідала нічого, мовчки цілуючи дитину. Одначе раз відповіла улягаючи її безперестанним запитам:

— Ти ще є мала Любо, отже не розумієш, одначе коли доростеш, то довідаєшся.

Вільше не було згадки про батька поміж матір'ю а донькою.

І тепер роздумувала Люба над тим написом. Не бачила очей, які слідили кожний її рух, ані не чула легенького шелесту, будучи занятою власними думками. О! булаби налякалася, побачивши ватажка Рися, який жадно вдивлявся в її медальйоник. Лице його горіло і глибоке зітхання видерлося з грудей. Немов бежевільний вхопившись за голову, побіг до печери і кидувшись на постіль, стогнав тихо Люба повернувши, застала хорого Рися. Коли по кількох днях прийшов до здоров'я, почав над чимсь роздумувати, не відповідаючи навіть на запити товаришів, що дуже їх занепокоїло. Вкінці відправив Любу з якоїсь простої причини до комірки і коли вона спокійно забавлялася дорогоцінностями, судьба її важилася в руках шістьох людей.

Проводир розбійників Рись так говорив до своїх підчинених зміненним голосом:

— Товариші, пам'ятаєте той день, кільканайцять літ тому, коли я намовив вас до розбійницького життя. Ви були тоді в дійсности волоцюгами. Пам'ятаєте присягу вірності, зложену мені проводиреві? Ви додержали слова і ніколи не зрадили. Чи пам'ятаєте невіджалованого товариша Семка, який дав голову під катівський меч, а зрадив нас?

При тих словах на лиці проводиря відбилося велике розчуження.

Пам'ятайте рівнож усі сумні та веселі хвили, Моя минавшина є для вас тайнею, а мимо цього я знаю ваші давні обставини. Поцож зрештою маю говорити вам про себе?

Світ тяжко скривдив мене, я мусів зійти з його очей, це за-
богато до розказування. Приступаю до річи... Отже ця золо-
товолоса дівчина є моєю — довькою.

Послідні його слова сиравили велике вражіння. По дов-
шій мовчанці відізвалися голоси:

— Якто? Звідки знаєш про це? — стільки часу пе-
ребувала між нами і ти не пізнав?

Проводир дешо поблідши відповів:

Медальйоник, який укривала перед вами і мною, дово-
дять усього. Зрештою ця дівчина пригадує мені дуже найдоро-
гощу жінку. Чи вона живе ще? — сказав тихо і сльоза
поплила по спалевому сонцем та вітрами обличчу.

Пракрий настрої запанував між зібраними, одначе Рись
перемігся і говорив далше:

— Тепер розлучимося, я зміню зовсім спосіб життя,
щоби одначе не поляшити вас на бездоріжжю, постараюся про
вашу будуччину. Брат моєї жінки а zarazом найдороший при-
ятель є ігуменом в монастирі на Підкарпаттю. Я вступлю до
монастиря яко братчик-послугач і буду покутував за своє роз-
бійницьке життя а ви як котрий захоче, зістане наразі ро-
бітником при монастирі і будете жили як люди. Я так хочу
і мусите послухати мене... додав острійше. Усе є запевнене,
лашень Суп поїде завтра з листком до монастиря.

Замок... Між розбійниками загомоніло і до пізної ночі
говорено на цю тему.

Тихенько виав на землю мягкий сніг і окрив її білим
плащем. Люба виглянула з печері і радісно плеснула в доло-
ні. Як чудово падали платняки снігу, немов рій срібних ме-
теликів, падав мягко, пестотливо, цілуючи дерева, землю, при-
строюючи цілий ліс. Обсіди голову, руки, цілу постать дівчи-

ни. Не одної те зими оглядала вона ліс в сніговій красі, той сам закуток і свою полянку. Не мало зачудовалася Люба, коли проводир прикликав її, заявляючи, що завтра—завтра верне до хати, до любої матері. Ні... не могла вірити в так нагле щастя; не завважила навіть, як Рись з дивним розчуженням приглядався її радощам. Навіть не спостерегла, як відвернувшись отер незначно сльозу. Вибігла на двір і бродячи в сніговім пуху добігла найблищого дерева; обіруч обняла шорсткий цень і притискаючи з надміру радості до серця, шептала йому:

— О мій дорогий приятелю, яка я щаслива, скінчилася моя недоля, вертаю до дому; чи ти розумієш, що це значить, по кільколітній неприсутності побачити найдорожчих? Одначе тепер пращаю тебе, чи ще побачимося коли?

Дерево немовби розуміло бесіду дівчини, рушило зі жалю нагими конарами і синуло сніговими сльозами. Люба обігла кілька інших дерев і прощалася з ними немов з приятелями. А на кінці полянку, місце своїх частих роздумувань і місце, де відвернулася карта її життя. І так пращала своїх німих приятелів; а відтак вернула до печери, щоби перевести останню ніч серед пущі.

Ледви засвітало, отворила очі; зібрала розпорошені в часі сну гадки і пригадала собі, що днесь верне до матері. По короткій чаті пращала розбійників. Кожному з них подала руку, бажаючи, щоби вступили на чесну дорогу, не знаючи про їх замір. А вони мовчки поспускали голови і коли переступила поріг, повели за нею зором, яким прощає вірний пес на все свого пана. Численними крутими стежками перебула Люба з Рисьом частину бору і відісталися на головну дорогу серед ліса, де ждали на них сани. Рушили... ..на світі робилося чимраз ясніше. По довгій їзді перебули край лісових великанів, оселю медведів. Перед очима Люби замаячили дахи двірських забудовань матері. Сльози заслонили

зракою вид, почула приспішене биття серця. Минули старий почорнілий хрест, стоячий біля дороги, якого вона строїла давніше квітками; був ще більше похилений, одначе бурі не зломали його. Живі згадки ставали Любі в пам'яті і якесь радісне зворушення торгнуло її серцем. В тім задержано сани, тут Рись мав опустати її. Піднявся зі сидження, взяв її дрібні руки в свої, устиснув горячо і поцілував в чоло. Люба споглянула на нього; лице мав залите слізми, очі блистіли якось чутливо та ревно. Щось блиснуло в її умі, здавалося їй, що це не Розбійник Рись, але хтось близький та дорогий. Одначе гадка ця скоро відлетіла. Проводир вручив Любі якийсь лист і просив віддати його її матері. Сани рушили з місця. Рись споглядав довго за ними, аж зникли йому з очей, розплилися в м'раці, яка переслонила йому зінці і яко сльози сплила по обличчю.

II.

В друге запіяли кури в селі і по хатах почався рух. У всіх хатах варено снідання; з коминів уносилися дими, розстелюючися брудною плахтою понад непорочної білості полями. В дворі п. Хотимецької рівнож пораноса біля снідання для людей і страви для худоби. Забренилі давінки і перед двір заїхали сани, з яких висіла молода панночка, отулена футром. Сейчас казала завести себе до пані дому. У своєму покою, радше келії монастирській, клячала сива згорблена пані, відмавляючи ранішні молитви. При вході гостя підняла полинялі очі ізза окулярів і питаючо споглянула. Прибувша підійшла блище; ноги дрожали під нею, сильно зблідла, а уста відмовили послуху.

— Чого ви собі бажасте? — спитала старушка, приглядаючись її уважно.

Запитана порушила устами і голосом перепорненим слізми закликала, падаючи на коліна:

— Матінко моя найдороща

— Старушці немов отворилися очі. пізнала свою дитину.

— Любо, дочко моєї чи ти найдороща дитино?

З незвичайною для свого віку силою, піднесла клячачу і притискаючи її до грудей, окривала поцілуями.

Велика радість запанувала між службою, пам'ятаючою Любу дитиною. Шептали між собою зі співчуттям:

— Господь Бог потішив нашу добру паню і вернув її доньку; скількиж вона нещасна натерпілася.

Тимчасом Люба розказувала свої життєві переходи матері і подала їй лист. Мати роздерла коверту дряжачими руками і почала читати. По прочитанню зблідла і випустила лист з рук. По хвилині прийшла до себе і подала його дочці. Люба з цікавістю перебігла лист очима:

Дорога жінко!

Чи ти пропускала коли що Твій Данко стане славним розбійником? Ні... ніколи... а однак, не можу цього... Ах люба Марто, як тяжко люди скривдили мене, засудили мене на прогнання, засудили невинно; як страшний біль проникнув Твоє серце, коли ти почула про це. Одначе оден Бог і Ти знали, що я невинний. Я довідався, що мені вернули честь, одначе не час було мені уже вертати до світа, я зійшов з правої дороги... чиж я мав інший вихід? — Тоді то до мого серця закрався сумнів, я стратив віру... Ох Марто! не було Тебе, щоби повернути мені її; це найгірше з усього, це перший крок до простуку... Я грішник, корюся перед Тобою, сповідаюся з моїх гріхів.

Наша дигина, Люба, вернула мені цей найдорощий скарб; завдав Тобі багато болів та терпінь, це послідне неспівомо, прости... благаю. Одначе тепер я навернувся; коли

будеш читала цей лист, я буду в дорозі до монастиря, вступаючи на дорогу покаяння. Моє життя та діла оповість Тобі Люба. Мимо цього, я поповнив багато злочинів, на життя людське я не торгнувся ніколи.

Не можу, не потрафлю написати Тобі усього, Твоє серце розкаже Тобі решту. Прости, ще раз благаю. Любу пізнав я по медальйонику, який я дав їй колись; наколиб не укривала його передімною, то може скорше повернулаби до Тебе. Прашай Найдороща... позістаньте з Богом. Поздорови сина Генка... Життя дуже досвідчило нас, Ти одна витривала... і там у Бога одержиш нагороду.

Хоча який протяг часу ділить нас, не побачимось ніколи. Кінець мого життя перейде мені в монастирі Петра.

Ах! що я мавби Тобі розказати, виляти усе з мого серця, одначе це порожна, порожна надія.

Прощай...

На віки Твій Данко (Рись).

Де неде було знати жовтаві плями; певно сліди горячих сліз.

Кілька днів пізніше приїхав Генек зі шкіл на ферії Різдва Христового. Чуле та сердечне було привітання рідні, по довгій розпущі. Лист батька застановив глибоно Генка, одначе не дав по собі пізнати, які почування кипіли в його серцю. Раз запиталася його Люба:

— Чому батько перебував так близько побіч мами, а не дав знати про себе?

— Правда, ти його не знаєш — відповив Генек. — Давнійше, коли ти була ще маленькою, мешкали ми в околиці Львова, а коли батько відїхав, ми перенеслися тут. Там усе пригадувало сором, завданий нашому домові, кожда річ, кожда квітка і кожде дерево пригадували сумну подію. Дивним графом родичі були близько себе, не знаючи про себе взаімно.

Від прибуття Люби п. Хотинецька дуже змінилася; більше постарілася похилилася, а очі давніше сині зблідли, від проливаних часто сліз і виглядали немов погідне осіннє небо вимите ранішню росю. Часто розмовляла зі своїми дітьми про батька, а більшу частину дня переводила в своїй кімнаті перед образом Розпнятого і горячо молилася. Передовсім бажала побачитися з мужем, однак великі сніги перешкодили подорожі. День Різдва Христового перейшов їм в піднеслому настрою; раді були, що не мусіли забавляти гостей; а бажали самоти по так наглих вражіннях.

Минули Свята... П. Хотинецька очікувала з тугою поправи доріг і скорого побачення мужа.

По весняних розтопах, коли було гарно та сухо, рушила в подорож і по кількоденній, спішній їзді застукала до дверей монастиря.

Яке було привітання мужа зі жінкою, привязаних до себе цілою душею і серцем, а так судьбою жорсткою розділених, тяжко описати. Що вони мали собі до оповідження?!... Однак мусіли на ново розлучитися, хто знає чи не на все. П. Хотинецький, а бувший розбійник Рись, не вернув уже до дому; він, як найнужденіший законний братчик, сповняв усякі прислуги, щоби винагородити Богові давнє життя. Його товариші сталися рівнож чесними людьми і з монастиря розійшлися в світ. Неоден благословив і згадував про дівчуну-ангела, яка вийшла з помежи лихих людей незіпсута, чиста, до неї не приляг ніякий проступок а сама уділяла другим своєї чесноти.

Люба, вийшовши за муж, плекала дальше свою стару матір, окружуючи її найбільшою опікою.

Було це 7-го серпня. П. Хотинецька приймивши в парафіяльній церковці Христа, вернула до дому. Перед самим полуднем сиділа ціла родина зібрана в її покою, слухаючи оповідання Генка про життя на університеті. Нагло матері

зробилося слабо — всі побігли ратувати, але вже ніщо не помогло. Поблагословививши свої улюблені діти, малого внука, піднесла очі в гору і вемовби там бачила когось, витягнула руки, шепочучи:

— Там вже ніхто не розлучить нас.

З Іменем Вожим на устах замкнула на віки очі старушка розбита життям, тяжко досвідчена. Смерть її була подібна до заходу гарного погідного дня. наковиб в ньому не шаліли бурі великого терпіння.

На другий день несподівано одержали Люба і Генек телеграм з монастиря: — Вчера ц. є 7/VII. помер Ваш батько. Приїжджайте.

Неначе грім внала ця вістка на зажурених смертю матері дітей. Не могли успокоїтиса в жалю по так великій втраті.

На сільському кладовищі стоять дві могили, получені сви́льним памятянком; над ними шумлять берези пісню відпочинку; з піль та лісів долітає запах весни, гамір життя, сполучуючися з легким подухом вітру і колише сплячих в темній могилі...

Йому сниться, що є розбійником Рисьом, паном непроходимої пуші.

А вона снить молодість свого життя: здається її, що над нею шумлять відвічні дуби та сосни карпатських пущ, свідки її щасливих днів і удару, який зломив її життя...

Мати прийшла.

НОВЕЛЯ.

Всунена в скалисту грань, заслоною відвічних буків, ялиць і смерек, розіграних віколи не замовкаючим пошумом, немов піснею притишеною, а повною поваги та суму — стояла гудульська хата, скурчена в собі, немов старенька бабуня.

Парою замрачених, маленьких шибок, немов прижму- рених сонно очей, споглядала з високої грани в долину на пуцу, у стіи її казкою віків розговореною.

Ця пуца, ця камінна грань, двигаюча хату і це небо понад нею — це цілий світ для хати-старухи. Ніщо, крім цього, не бачили ніколи шибки її очей віконець. Пуца засло- нювала усе, що було поза вею. Не долітали тут віколи відголоси далекого світа. Для хати-старухи тут зачинався і кінчився світ.

Було тут усе тихо і півмрачно немов під склепінням старі відвічної святині. Святиня повна величі і краси, а за- разом суворості і грози. Склепіння її серед погідної ночі на- биване звіздами, немов мільйоном дрогаючих церковних лам- пок — в дні хмурні прислонений був немов сіро білим димом кадильниць. Могутні колумни столітних буків і ялиць піддержували це великанське склепіння а шум їхніх конарів гомонів піснею безпереривно і в ночі і в день. З акомпаніа- ментом цієї пісні зливався хор крилатих співаків ліса. Осо- бливо на весну грала ним пуца з ранка до вечера. Сера- фимські пташині співи немов флети і дзвінки розливалися дрожачою філею під зеленою копулою лісної святині — раз чутливі та плакучі, немов плач литиви, то знова розіграні пристрастним акордом, немов груди, яку потрясає буря могут- тьх почувань, немов полуміння пожежі...

І так від правіків повтаряються тут сі містерії тайн природи, пісні Богослуження і ті святі обряди, в яких брав участь і яким проводив жрець великий і безсмертний, жрець над жреці, сам Бог, Сотворитель світа..

Хата старуха брала у свою старечу грудь на святу тишину таємних та чудових ночей і цю пісню над піснями розсіятих поранків.. В її прижмурених очах відбивалися іскорками радості відблески лун звіздяних та лун сходів і заходів сонця, вибливаючого що дня із зелених филь океану пущі і западаючото що дня в нього.

Усе це діялось там в глибинах ліса, відбивалося немов відгомоном о її збутвілі стіни. Хата жила в пущі і жила пущею, немовби була в них одна душа... І той сам Бог, який благословив їхнім таємним пропастям — був жрецем і благословив втаснені в грань хатині і витягав над нею своєю благословлячу долоню..

Його волею, стояла пуща і хата.. Підпирана колами, похилена і напів запала в землю, обсіпуючяся порохном стін, перепалених сонцем і зіглітих від дощів та вихрів, з дахом копястим, немов велика баранкова шапка, перекивлена на бакер і засунена на очі — представляла такий образ такого знищення та старечої зівялости, що лиш чудом Божої волі удержувалася ще при життю... Була це правдива прабабка праліса! Одна і другий узуповнювали себе взаїмно. Раз пущі не моглаби остоятися хата — без хати дико і мертво виглядалаби пуща..

Під її дахом пережило уже кілька поколінь, родилося і умиралося Наповнювалися її кімнатки, сміхом радості життя і розпучливим плачем жалоби. Бачила вона і лихе і добре, коліски і домовини... І так плили роки за роками, немов вервиця увита з барвних квіток, та з колючої тернини.

І здавалосяби, що в тій купі порохна не бе уже ніякий живчик; що завмерло в ній усе віддавна і завмерти му- сіло зі щораз глибшо вжираючоюся в її стіні старістю... А однак не завмерло... Немов фенікс відроджувалося усе з попелу...

Ось на її поріг вишло може осьмилітнє хлопа о ясних льняних волосьях, о темно-синіх очах широко в світ отвертих. Стрункий немов молода смерека, сияв хлопець силою та здо- ровлям

Стояв так в порозі пліснею покритої хати — ясний і білий, в білих цифрованих гуцульських штанах та білій со- рочці, з волосьям розвіяним немов золоте проміння. Правди- вий ангел-херувим! Чудова квітка життя — на руїнах смер- ти...

Стояв і синявою очей великих та мудрих здавався про- никати синяву неба, що немов великанське шатро розгинав лося над ним. Споглядав десь в несхвату далечінь, немов захопленню, а на обличчю дитячому, щуплому та білому, розцвітав живий румянець, подібний до цвігу рожі, донерва що з пучка розв'ятої і блищачою ще ранішною росою. Во сам був втіленим райком..

Від часу до часу прислонював очі білою дрібною доло- жею; то знова ррихлювався в перід, то в право, то в ліво, пробуючи пробити зором гущавину пущі. Підслухував таємні голоси та пошепти далекого, незнаного йому світа..

І привиджувалося йому нераз, що по лісі ходить якийсь промінний дух, якась добра ворожка і шепоче до нього слова, повні любови та чару і призиває до себе... Готов був присягнути, що так є в дійсности... Раз навіть пішов в глуб гущавини за тим голосом чудовим та привабливим; ішов тай ішов чимраз дальше і глубше і був- би згинув без сліду, наколиб случайно не віднайшов його

якийсь рубач і омлілого з голоду та умучення не відвіс на своїх раменах до старої хати.

Від тоді уже ніколи не дав приманити себе тим привабливим голосом. Любив слухати їх, але не пішов за ними. Досвід навчив його бути осторожним.

Так і тепер. Хоча в душі грало йому щось, щось говорило до нього та співало піснею чудів — швидко прочунав, вернув перед хату і усів на приспі, призадумавшись глибоко; сон то, чи ява?

Коли сидів так задуманий, літаючи духом по просторах світа — в дверях хати появилася молода ще гуцулка і споглядаючи зчливо на хлопця, спитала його лагідно:

— Над чим ти так думаєш, Івасю — ти мислителю?

— Так собі міркую — відповів хлопець, піднісши голову і вказуючи рукою в сторону ліса — чи за тими буками та ялицями, за тими грабами, геть в далечині, є такий самий світ, чи інший... Чи скрізь шумить така пуца і чи скрізь цвірінькають так пташки, як у нас?

— Гай, гай, не скрізь — дежби там! є в світі, як і в нас, великі ліси та пуци, цвірінькають пташки — але є і міста величезні, церкви, що в такій одній помістивби ціле наше газдівство, або ще більше... О, Воже! Чуда предивні! Народа в тих містах багато, а шум в них такий, що аж в голові колотяться! Улиці гарно витягнені, як під шпурок, а на них літають машини немов смоки і гудять і пишуть, або дзвонять та трублять, то знова ревуть, немов корови: сказавби ти: самі чорти їздять в них, а то їздять на них і паві гарно та багато приодіті. Або на желізних шинах їдуть тобі такі великі вози, немов хати, гарно помальовані, ошклені, що аж, а в них народа, немов оселедців в бочці... Коней то майже нігде не побачиш. Дежби там? А кілько з них іде туди і назад — то ані не зчислити. Немов ті муравлі, що вилізуть з муравлища. Гей! Доми то ті будівничі

будують такі великі, немов вежа нашої церкви... Але, що там вежа! Ше виші від неї. о вищі! Сидять собів них люди, немов ті птиці на смереках, десь від самим небом! А вжеж! А безперерви будують нові... А кожний будівничий буде інакше, як йому там розум диктує! Гей!

— То ви були там в тих лісах?

— Була я синку. була, майже рік на службі у твоєї матінки Але тужила я там, ой тужила! Булаби я померла там, наколиб батько не забрали мене назад. Не знаю; може я там і не розуміла добре, що ліше; чи такі страшні міста, що гудуть день тай ніч, немов пекольні млини — чи ті наші полонини, не дуже великі а тихі, і ті хатки низькі, а за те ліси тай лісів, гори тай гори, де лиш глянуть... Мені тут в хаті на грані не вкучно і лекше...

— Ох, Боже! То там а такі будівничі? І безперерви, кажете, будують?

— Такі, дитино, такі — і вудують безперерви і хйба не перестануть до кінця світа.

— А я не потрафивби так будувати!

— Ой, не потрафивби ти, ві!

— То моя марінка мешкає в таким місті?

— Так, бідаку, сирото! Твоя малінка мешкала у Львові, що є дуже великым містом. Пови я там служила, то матінка держалася ще досить кріпко, хоч там западала досить часто — одначе ще не дуже. Коли тато забрали мене зі Львова, обіцяла, що колись приїде до нас на літо, що хоче бути близько ліса, що це — бачиш — здоровіще, чим у великому місті і при таким великим гаморі, як там... Но і приїхала з тобою. Якраз розпочинається тоді велика війна на світі і було літо. Приїхала віддихати нашим воздухом, що то ніби відповідає хорим.

— То матінка були хорі?

Так! Хорувала на груди. Якись мала сухоти, чи щось. Зяєш, випльовувала легкі разом з кровю. Кашель дусив її. що Боже! Але говорила що тут вилічиться і буде здорова. Ісус Христос призначив інакше і померла бідачка, померла... Ой, Боже, як мені було жаль, бо добра пані була! А так хотіла жити... І померла... Нічого не могла я порадити її. Які то я не варила зілля; пила — бо пила, одначе ніщо не помагало...

— Померла — говорив сумно хлопець.

— Так, померла.

— Якжеж то, що я не пригадую собі, коли це було, хоча щось там пригадую собі.

— Було тому уже з чотири роки. Ти був ще малий бубень. Уганяв ти собі цілими днями, де несли тебе всі вітри. На пічім тобі не залежало — навіть на матінці. Маленчкий ти був і ще дурний тай стільки. Який вічого більше не знає, лишень робити шкоди.

— Але!

— Що, але! А щож — може не говорю правди? Щеняк був ти ще, щеняк, яко усе бачилось ще однако.

— Прецінь я памятаю ще трошечки матінку. Така була біленька на лиці немов той ангел, що є на образку в хаті... Памятаю. Казала мені Івасю, Івасику, Івасечку — і гладила мене що хвіля, по глові — але не цілувала ані разу і не дала себе цілувати... Казала що не вільно... Чому не вільно?

Бо в неї була така хвороба, що від ціловання влазить в другого. Дятого!

— Ага, дятого.

І хлопчина знова задумався... Аж нараз вибухнув плачем та варіганням:

— О, матінко моя, матінко!

— Тихо Івасю! Не плач, бо матівці буде тяжко на

тамтїм світі. Плакати не треба — плач нічо не поможе...
Молитися треба за матінку!

— А як молитися?

— А так: Упокой Господи душу раби Твоєя.

— Упокой Господи душу раби Твоєя — повторив хлопець кілька разів.

— Буде вже, буде! успокоювала його газдиня, сама близька плачу.

— Я буду так що дня молитися а почує мене матінка?

— Почує — і Ісус Христос почує!

— А що Ісус Христос дав там матінці, як тоді пішла до Нього?

— Прецінь я говорила вічний супокій!

— Е що там буде вічно відпочивати! Я хочу, щоби повернула до мене. Тужу за матінкою.. Мусить вернутися...

— О не верне вже, не верне!

— А я буду Ісуса Христа гарно просив — то матінка вернуть...

— Не говори дурниць. Хто там пішов до Ісуса Христа, то Ісус Христос не пустить його.

— А будете бачили, що матінка вернуть і придуть туг по мене. Ісус Христос пустить. Матінка придуть і заберуть мене... Но побачите...

— А будеш ти, смаркачу, тихе! Хочеш щоби Ісус розгнівався? Чи лихий опутав тебе, чи що?

— Мої гарні! Я преціу чую матінку, як ходить по лісі і кличе; Івасю, Івасю, Ходиж тут! Ходи! — Деволі то аж під саму хату приходить і стукає у вікно немов птичка, і кличу: ходи! ходи! Паз бачив я, як мигнуло щось за шибамі, немов лискавка... То вона, моя матінка... Я не знаю! Так а не інакше! Тоді, що то принесли мене з ліса, то я ішов за нею, за матінкою.. Мигала тихенько по лісі,

то тут, то там, немов той соняшний промінь... Біг я за нею, біг — пиребіг я кусник дороги — і не догонив. Так було...

Газдиня аж за голову схопилася на цю Івася Балака-нину.

— Боже! Що це з тобою нині? Чи що опутало тебе? Знаєш Івасю, такби здалося спрати тебе, що аж! Аж дивно слухати. Не говоривби ти дурниць... Можна остовпіти від такого говорення. Одначе мушу тобі вже дарувати бо щож робити... Трудно спротивитися тобі. Нехайже, нехай... Стужилось тобі за матінкою, то так тобі плететься в голові, бідаку. Одначе помаленьку опам'ятаєшся, опам'ятаєш.. Лиш не треба так роздумувати безперерви... Не годиться жити сумом... Прецінь нічого тобі тут в хаті не бракує. Ніхто не тягне тебе до роботи. Уганяєш собі свobodно, скільки лиш тобі подобається...

— Прецінь я не нарікаю на вас. Перепрошую вас гарно — простіть! Може це і правда, що говорю дурниці. Простіть і не гнівайтесь на мене. Певно так, як ви говорите, щось опутало мене і так мені верзеться!

— А так тобі є, так біднятко! Прикриться тобі — і так робиться... А якже! Ті наклики по лісі: ходи! ходи! — це ніщо інше лишень сови. Це вони так гудять і кричать. І звір має свою мову так як чоловік. --- А якже... Сова ніщо не значить. Може собі кликати, як там хоче і уміє — це ніщо не значить. Доти будеш чоловіче тут жив, доки Ісус Христос не покличе тебе — а не сова. Так малий! А ще скажу тобі, що на такі думки, як твої, то найліпший лік — робота, праця! Як чоловік спрацюєся, що мало кров з пазурів не тече, то ніякі гадки не даржаться його. Ти ще малий, то не нагагяю тебе там до праці, але коби ти лишень дечим завявся, то і думки відбіглиби від тебе.

— А чимже?

— Чим лишень хочеш; що найбільше подобається тобі.

— Я будувавби. Вибудувавби я вам таку велику хату, як там в місті, де мешкала моя матінка але ще не потрафлю...

— Прийде час, прийде, що будеш ще будував, як під носом виростуть тобі вуси... Як мій верне з Америки, що я за морем і привезе досить грошей, то будемо разом будували. Хата уже старезна. незадовго завалиться: треба будувати нову — тоді будеш помагав при будованню. Заки це станесться, то будуй собі з патків такі маленькі хатинки — знаєш! Будеш мав втіхи, що аж, но і так привчипся будувати великі. Будеш?

— Буду!

— А може дасть чудотворний Ісус Христос, що і твій тато вернуть, тодіто доперва будете разом будувати. Побіч нашої хати поставите свою і буде нам добре.

То я мав і батька?

А якжеж ти хотів? Мав і може ще маєш. Бог це знає! Бачиш — це було так! На світі настала велика війна, но і не дуже добре, батько твій пішов на цю страшну війну і хоч війна уже скінчилася — не вернув. Ждала на нього твоя матінка, ждала — і не діждалася. Може помер на тій війні, може вбили його — Ісус оден знає; ми не знаємо і твоя матінка також не знала, що з ним сталося. Висилала до батька ріжні письма. З початку твій батько відписував на ті листи матінки — а відтак ніщо тай ніщо. Скількиж то наплакалася матінка, Воже, і на ніщо.

— Ісусе! ох, я нещасний сирота! ані матері, ані батька!

— Нещасний ти, нещасний що правда, однак напевно не можна ще сказати, що тепер... Може прийшлоби про це яке письмо з уряду — а тут ніщо гай ніщо... Міг дістатися до неволі не пустили його ще...

А що це неволя?

— Бачиш — на війні то є так; раз оден на горі, а раз другий. При тій борбі то деякий, як його ще не убили, то йде в полон. Забирають його ті, що побідили, но і ведуть до свого краю, щоби уже не боровся з ними. Там держать його доти, доки не скінчиться війна, а відтак дозволять вернути йому до своїх.

— То чомуж не вернувся, коли як кажете, війна уже скінчилася?

— Може є хорий і чекає, аж виздоровіє — а не може скоро знайти, бо то через війну порозлазилися люди, немов муравлі і нераз довго не можуть віднайти себе — а чи знав, де твоя мати поділася зі Львова, то не знаю. Знаю лиш, що як писала звідси до батька, то вже ані разу не дістала ніякої відповіди. Не дав батько вістки про себе. Матінка говорила нераз: сама я є, як палець, на світі, не маю уже нікого. Видно, що не мала уже ніяких кривняків. Наколиб були, далиби знати про себе.

— То ви ніколи не бачили мого батька в тій хаті?

— Не бачила.

— То з кимже матінка приїхали тут?

— Сама лиш з тобою. Батько був уже на війні.

— То якже буде?

— Ано, як дасть Ісус Христос. Проси його при молитві, щоби батько вернув і знайшов тебе в тій пущі, на тому відлюдю

— Буду просив.

— Проси, проси.

— О Ісусе, дай мені батька, коли матінки не маю. Воже, хочби одно жило, не булоби мені так сумно!

— Ой сумно тобі, сумно, біднячко!

— Страшно сумно мені! Аж щось палить мене тут — і вказав рукою на груди.

— Не побивайся так Івасю, не побивай; ще розхорусься мені тай тільки.

А якийже був мій батько?

— Дужий був хлоп — нема що говорити. Вуси мав такі, мов мігли. Був досить високий, гарний на лиці, а волося то мав чорне, лишень дещо припорошені сивиною. Був дуже добрий і чемний.

Хлопечь слухав із запертим віддихом того оповідання про незнамого йому майже батька. Задумався і притих, одначе огонь тут ще скріпшав і перепалював його наскрізь. І дивно, як нагло вибухла ця полемінь в тих молодечих грудях! Майже з кожним днем, коли ріс в літа, як розбуджувалась в нім чимраз сильніше свідомість його судьби, як почав уже застановлюватися пад своєю гіркою долею — дозрівав майже вибухово з неймовірною скорістю і здавав собі ясно справу зі свого незвичайно болісного положення. Зрозумів, що є тут лиш перелетною птичкою, що заняв чуже гніздо, до якого не має ніяких прав і кожної хвилини може його втратити. Хоча тепер було йому добре в ньому, то прочував інстинктивно, що так все не буде. Яканебудь примха його опікунки, чи опікунів — а певного дня може знайтися без даху над головою, біднійший від того звіра в пущі, якому пуща є матірю чулою та притульною. Чим більше це пізнання свого положення і свого відношення до привагідної опікунки кристалізувалося в його думці, чим виразніці прибирало форми, тим чувся тут більше чужим і серце його чимраз менше вражливе та чуле на пестоці цієї жінки, яка була йому чужою і чужою позістане, хочби оказувала йому чимраз більше зичливости та доброго серця. Образ цієї жінки почав йому чимраз сильніше прислонювати рисуючийся в його синівській душі образ матері, майже йому незнавої, бо лиш в мраці спогадів живучій, а прецінь так йому тепер дорогій та близькій і з кожним днем дорогій та ближій.

З чужою жінкою вязала його лиш гуцульська бесіда, якої тут навчився і певна нитка симпатії — але з витвореним у своїй душі образом неживучої матері лучив його сильний, нерозривний узол любови і неослабаючої, противно чимраз більше кріншаючої туги. Ці дві полуміни горіли в його серці і душі з так великою силою, що почуття симпатії до своєї опікунки було супроти них лиш дрібною, малозначною іскоркою. Не міг здобутися на ніяке тепліще слово для неї, на ніякий тепліший рух. Волило його це вераз, одначе не потрафив видобути із своєї душі цього, чого в ній не було. Туга за батьком, якого не зміг собі зовсім пригадати, була о много слабша. Все придавлював образ матері, сияючий в його вражливій душі блеском величезної сили, перед яким усе мусіло уступити. З неї зробив собі святість та божество і перед образом цього божества горів, немов вічна лампа, ніколи не погасаючим жаром

Так ішли дні за днями, місяці за місяцями, а цей огонь горів неослабаючи і почав перепалювати слабкий організм хлопця. Силів вераз від сходу до ночі на краю пущі, задуманий та мовчавливий, вдивлений десь в далечінь необмежену і усміхаючийся до якихсь зяв, яку лиш видних. Ті горячкові привиди приходили чимраз частійше і чимраз більшою силою. Молоде хлоця, чуже пташеня в чужому гнізді, дотепер цвитує здоровлям та красою, никло в очах і ставалося поволи маняком Візія матері крішчала. переходячи майже з візії в дійсність. Була уже змістом усіх його думок та почувань, змістом життя не даючим усунутися. Поривала його прямо несамовитою силою і немов раменами подіпа лягла в тасмну далечінь, в пропасть. Ніяке чудо не могло повздержати її... Мати ішла по свою дитину...

Прийшли пізно-осінні заверюхи, пуща глухла, спів пташенят завмер цілковито. Інші голоси почали грати в гущавинах пущі, немов голоси чорнів, які перекочувались з ваттям,

свистом та реготом через виступи та пустарі ліса. Била з них гроза та знищення. Гори зледоватілого снігу знімалися в глибоких розпадинах скель, позбавлених сонця... Ішла зима кроком повільним але певним — а за нею... смерть. Усе, що жило, крилося перед нею в недоступних гушавинах, глибоких ямах, дуплах відвієних дерев, в щілинах, шпарах та інших закомарках пущі, втікаючи перед ледовими кігтями зими-мачохи.

І в такий то передзимовий день, коли над луцею р-зшалілася нечувана дотепер хуртовина, коли скаженілий, божевільний вихор ревів, виривав з корінням буки та ломая ялиці і сьвірки немоль сірники, коди снігова курва завалила усі стежки та дороги — Івась вийшовши з хати — пропав без сліду.

Газдяня, занята господарством, не завважила зразу його неприсутности. але коли надходив вечір, а з хлопця ані знаку — завмерла зі страху та грози.

— Боже І! А деж цей вітрогон подівся! Ісусе змилуйся!

Вибігла немоль божевільна перед хату, обігла її доокруги, пустилася в ліс, накликуючи на цілий голос: Івасю! Івасю! — одначе крик її пропадав в оглушаючій реві бурі. Ніхто не відповідав. Говила наперед і наперед, одначе вихор кидав нею до землі і котив немоль пилку. Булоби божевіллям іти дальше. З великим трудом, безперерви загрожена втрученням в пропасть і смертю, вернула до хати і держачися обіруч дверей хати не переставала кликати, аж доки зовсім не захрипла. Ніякої відповіді. Хлопець пропав немоль камінь, кинений в воду.

Не могучи заснути, виходячи що хвилини на двір і на-клукуючи, перебула сю ніч повну розпуки. Коли над равом пішла знова в ліс, натрапила на таку барикаду повалених дерев та сніжних засп, що не могла поступати ані кроку дальше. Змучена, наскрізь переморожена, з живчиками бючи-

ми немов молоти — вернула до хати і кинулася на землю, жалібно побиваючись:

Івасю, Івасенку, на Бога! Вервись мені, верни! Деж ти подівся, ангелику мій? Чому ж ти опустив мене? Я ж любила тебе немов власну дитину, немов власну кров; я ж бажала бути тобі матір'ю і всім; я ж догоджувала тобі, як лиш могла — а ти біднятко не міг прийти до себе, лиш все побивався за матінкою і за матінкою; сказав ти, що прийде до тебе — і прийшла. . Ти все нараджувався з нею про щось і нараджував, усе говорив до неї невидимої — а до мене живої не мав ти серця та слова.. Усміхався ти до неї, до зяви, немов до образка. Ано була матінкою твоєю; мала право до тебе, а ти до неї.. Що мати, то мати! І прикликав ти її своїм усміхом та словами... Мати прийшла...

Зима була завальна; усякі пошукування показалися даремними. Лісничий, до якого газдиня удалася по поміч, вислав в пушу усіх побережників; прилучилися до них хлопці зі села — шукали і шукали, але знайти не могли.

Доперва з весною, коли стаяли сніги, віднайдено тіло Івася, на самім дні гірського яру, замерзлі на камінь, немов забальсамовані. На білому личку застиг в передсмертнім скорчу щасливий, ангельський усміх...

До матінки своєї усміхався і з усміхом нескazanого щастя упав в її матерні рамена. Передбачив, що прийде по нього і не завівся...

Мати прийшла...

Мати Божа сівна.

Вдалось Пр. Д. Марії передертися через ліси та спастися від розбійницьких рук; вийшла на поле порізане межами, покарбоване в скиби, свіжо зоране.

Як тут заховатися, куди утікати перед погонею? в котру сторону звернути свої кроки, коли ось-ось кати з мечами, окровавленими кровю немовлят, гонять та переслідують Боже Дитя, щоби і воно не оминуло жорстокої різні?...

Пречиста Діва іде по свіжій рілі з дитятком на руках, а побіч неї поступає Йосиф; пошпотуються о борозди, але ідуть далі, щоби як найбільше віддалитися від того місця!...

Відлиху не стає їм у грудях, одначе не стають, бо пересліує їх король Іред!.

Добігли до межі, а за межею сіє селянин пшеницю.

— Нехай Бог помагє мвлий господарю! — кличе Пречиста Діва. — Дай Воже, краса пані! — відповідає сівач

— Нині сієш пшеницю, а завтра будеш єї жати — каже знова до него, а він;

— Щоби ви пані були щасливі, колиби пшеничка далася завтра жати.

Тоді Пречиста Діва дає Йосифови Ісуса на руки, сама перепоясує себе плахтою і іде рілею вздовж заораних борід, дрібною ручкою сіє дрібне зерно, а де лишень кине пригорщу збіжа, витрискають із землі струї колося, починає філювати і пшениця виростає немов ліс. Засіяла так ціле поле аж по саму границю ґрунту і вернула.

— Ще нині будеш жати — каже з усміхом, бере Своє Дитя на руки та відходить стежкою до села, а селянин то глядить на чудове збіже, то на тих троє, котрим земля є більше слухняна чим самому сонцю, що глядеть на небо, чи

не злітають з него ангели і нічого не можна зрозуміти, лиш дивуєшся: чи це сон, чи ява?...

Аж вкінці, немовби йому в голові розвиднілось, паде на коліна бється п'ястками в груди ударяє чолом до землі, і лиш одно слово повтаряє в глибині душі:

— Будь похвалений!... похвалений! похвалений!

І жав того дня, як то обіцяла йому Пречиста, але коли серпом загорнув пшеницю, дорогою від ліса випали з гуком царські посіпаки.

— Геї! хлопе! — грізно на него гукають — чи не ішла туди невіста з дитиною на руках та зі старцем?

— Ішла — каже жнець.

— А коли? — допитуються.

— А тоді коли я сів цю пшениченьку.

— Ще тоді, а тепер жнеш уже доспілу? То і гонити їх дальше дарма!...

Вернули з нічим, стративши надію, щоби змогли догнати збігців, а св. Родина була уже далеко і Бог провадив її дальше безпечно.

Ласкава Матір Божа. — Потоп. — Передання про пригорщу пшениці.

Давнійше, го! го! давнійше коли на землі жило ще племя великанів, бувало, що хлоп хлопиви міг подати з одної гори на другу сокиру. Також усе проче було інакше роз-

росле, отже і збіже сходило густійше та високе немов ліс а колоса жита від самої землі по сам чубок повне було жита.

Але люди ставались тимраз гірші і занадто вичерпували терпеливість Божу; стались вони такими зухвалими, що тяжко вже було Господу Богу видержати з ними.

Не мали ніякого опам'ятання та броїли що раз гірше, а Господь Бог дивився, дивився і чекав кінця тому, аж вкінці усе це сприяло Йому! забракло Богу святої терпеливості і постановив вигубити усе людське плем'я, коли негідне було Його ласк.

Ударив з гнівом в хмару і розсипав єї в такий дощ, що падав на землю немов коралі, безпереривно, одноманітно, без кінця через сорок днів та сорок ночей.

А було це в часі жнив, коли всі поля філювали доспілим збіжем та просилися, немов золоті вівці, щоби зняти з них серпом це золоте руно і облегчити їм від тягару хліба, котрий двигали для чоловіка.

Одначе з неба ляло тай ляло потоками на землю, вбирали ріки, стави, переривались греблі, всюди виступала вода і повені розливались на покриті збіжем поля, на рілі, на пасовиська, затоплюючи всюди хліб для людей та пашу для худоби. Великий страх упав тоді на все, що жило; задрожала людська совість і злякалась страшенно, бачучи людські безправности, гріхи та злочини спроводили на землю таку згубу! Господь Бог глядів тимчасом грізно з неба, пильнуючи щоби води заливали без милосердя все довкруги і на віки нищили в затоплених долинах всякі урожаї, щоби нігде ані одного зерна не лишилося на насіння, — ані одного!

І бувби тоді пропав світ без ратунку, а люди вимерлиб без хліба немов комарі на зливі, але з неба гляділа також за Господом Богом Пречиста Діва і єї серце стискалося з жалю, бачучи цю землю засуджену на таку загладу та вимертя: отже почала просити з початку несміло, а відтак чим

раз сильніше Господа, щоби вже відпустив людям цю решту кари та змилосердився над ними.

Так благаючи та молячися за них, сплила з дощем на залиті поля, по котрих з плюскотом переливалася вода, а з води немов головки топельників виставали уже лиш головки колоса, вигнаючись на всі сторони, немов хотілиби вирватися корінцями із землі та виплисти на горбки.

Тоді Пречиста Діва уносячися над повеню, вхопила рукою такий колос і з плачем підвесла благальні очі до Бога Отця на небі і закликала:

— Хоч стільки, хоч стільки лиші їм Господи Боже!...

І Господь Бог, котрий нічого не міг відмовити Матері Сина Свого, рушив рукою, а хмари небесні замкнулися відразу, туча устала, небо випогодилось, води почали опадати, а з від них виглянули знова по полях до сонця, обмоклі, поломані і з обсіпаним колосем стебла збіжа, одначе вже на них замість колоса повного від самої землі, лишилося лиш стільки, скільки помістилось у дрібній долоні Пречистої Діви.

Цим останком, уратованим лиш через милосердіє Пречистої Діви, мав уже чоловік по всі віки житися і це му- сіло вистарчити на хліб і на засів, а на памятку, кому своє життя та кусень хліба мав завдячувати лишився у кожному зерні пшениці малесенький образок Пречистої Діви, немов свята печатка Богородиці.

Мудра служниця.

Одна вдовиця була дуже скупа і бажала мати таку слугу, щоби або дуже мало їла, або цілком нічого не їла. — Відігнала уже дві служниці, обжерті після єї гадки. — Аж тут згодилася трета і каже, що вона нічого не їсть.

Пані вдоволена, що найшла таку яку бажала собі, сейчас приняла єї до себе. Служниця удавала через вілька днів, що нічого не їсть, хоч відживлялась поза домом. — Пані блчила це і вірила, що вона нічого не їсть, а навіть віддала їй ключі від шишхліра.

І говорить раз ця пані до неї:

— Скажи но мені моя дорогенька, як ти це робиш, що нічого не їж. Навчи і мене цього.

А служниця відповіла їй на це:

— Єй, прошу пані, це вічого великого, це дуже легке. —

Пані каже: Но якжеж це зробити?

А служниця відповідає: То, прошу пані, треба так зробити; нічого не їсти через такий цілий день, то легко; опісля другий і це легко. відтак на третій уже буде дуже хотілося їсти, але треба лишень видержати голод і ціти спати. — Відтак четвертий буде дуже тяжкий, будете, пані, рватися до їди, одначе треба конче видержати, хочби ви дуже ослабли; колиж прийде вже пятій день, то не так великий голод буде докучати. А на шестий день, то ще менше і так дальше а відтак цілком, пані, відвикнете від їдження. Пані вдоволена з того винаходу, сейчас на другий день взялася до досвіду.

Не їла через оден день цілком, видержала і другий день, а вкінці з бідю і третій, але на четвертий так сильно стиснув єї голод, що почала тергися до шишхліра. А тому, що служниця мала від неї ключі, то не дала їх собі видерти.

Отже каже до неї: — Не дам, я вам пані нічого, побачите, щоби лиш цей день видержати.

П'ятого дня занедужала пані з ослаблення і поклялася до ліжка і благала о поживу, а далше почала у горячці виговорювати вісенітниці. — Одначе служниця нічого єї не дає, лиш просить, щоби була видержливою і рідко показуєсь у кімнаті. — Шестого дня відходить уже пані від пам'яті. Вечером перестала уже говорити з голоду. Смого дня прибїгла служниця до писаря і каже йому, щоби прийшов до нях, бо пані є дуже хора і хоче розпорядитися майном. Писар приходить, сідає біля ліжка недужої пані та зачинає про все випитуватися єї.

Але вона дає йому лишень ріжні знаки. Писар не міг нічого зрозуміти, а тимчасом служниця посмарувала грубим маслом кавал хліба, станула в ногах проти своєї пані і заїдає собі смачно хліб. Тоді власне запитувався писар пані, кому вона записує свій маєток. А пані бачучи служницю, що вона так смачно заїдає собі хліб, показує на ню пальцем, бо хотілаби хліба тай каже:

— Ох, їй (це зн. що вона їсть). А хитра служниця каже:

— Моя пані записує його мені, бо на мене показала. Писар питає єї про назвиско і записує. А єї пані ще змогла вимовити ці слова: Ох зжерла! На це служниця каже до писаря: Бачите, пане писар, пані записує мені передовсім жорна, які стоть на горі. Писар так і записав. Пані на другий день померла. Служниця занялася єї похороном. В такий спосіб покінчила скупа пані голодовою смертю.

Зміст.

	Стор.
Повернув 3
Розбійник 11
Мати прийшла 26
Мати Божа сівна 40
Ласкава М. Божа. — Потоп. — Передання про пригорщу пшениці 41
Мудра служниця 44

